ŠPECIFIKÁ NITRIANSKEJ VINOHRADNÍCKEJ OBLASTI

Jana Némethová

Abstract

The article devotes to history and current state of viniculture and viticulture in Slovakia, partially. It points out on specifics of Nitra wine region dealing with history and regionalization of viniculture, factors influencing the cultivation of the vine and typical varieties in the study area. The article introduces an organization structure of subjects that are specialized on production of wine in Slovakia and it provides current database of winemakers in Nitra region, which includes the Nitra wine region. At the end, it deals with wine trail operating in Nitra wine region.

Keywords: Nitra wine region, regionalization, specifics, factors of vine cultivation, vine varieties, structure of winemakers, wine trails

Úvod

Vinohradníctvo a vinárstvo patria medzi tradičné výrobné odvetvia, ktoré sú súčasťou spôsobu života vo vinohradníckych oblastiach Slovenska. Ich vývoj bol vždy úzko spojený s hospodárskym a kultúrnym rozvojom oblasti a v konečnom dôsledku i s ekologickým stvárňovaním krajiny. Slovensko má viac než tritisíc rokov dlhú tradíciu pestovania viniča a výroby vína. Napriek tomu, že sa nachádza na severnej hranici pestovania viniča v Európe, svojimi vínami sa prezentuje takmer na celom svete. Vinohradnícka výroba je sústredená pozdĺž východno-západnej osi krajiny. Slovenský vinohradnícky región sa člení na 6 vinohradníckych oblastí, ktoré sa vyznačujú špecifickými prírodnými podmienkami, históriou a tradíciou. Sú rozdelené na 40 vinohradníckych rajónov a 603 vinohradníckych obcí. Podľa európskej klasifikácie sú vinohradnícke rajóny zaradené do zóny B, ktorá sa ďalej člení na 3 kategórie: B1 – najteplejšie rajóny, B2 – mierne teplé rajóny a B3 – teplé rajóny. V našom príspevku sa budeme venovať špecifikám Nitrianskej vinohradníckej oblasti, ktorej rajóny sú zaradené do kategórie B1 a B2. Problematika zameraná na špecifiká vinohradníctva a vinárstva v regiónoch Slovenska je skúmaná vo viacerých prácach geografov napr. Spišiaka (2002, 2010), Dubcovej a kol. (2008). Vývoj pestovania viniča v podmienkach Slovenska nachádzame v práci Vereša a kol. (1980). Špecifické črty historického vývoja a lokalizácie priemyslu na území Ponitria sú analyzované v monografii od Dubcovej (2000). Pri spracovávaní skúmanej problematiky boli použité geografické metódy ako sú, metóda analýzy, komparácie a kartografická.

História a súčasný stav vinohradníctva a vinárstva v kontexte Slovenska

Vinohradníctvo patrí medzi dôležité odvetvia poľnohospodárskej výroby. Dôkaz o pestovaní viniča a výrobe vína na území súčasného Slovenska pochádza zo 7. – 6. storočia p.n.l. Z tohto obdobia pochádza i najstarší nález: sedem vinohradníckych nožov a hlinená nádoba na víno (<http://www.slovakwines.com>). Prvými výrobcami vína u nás boli Kelti. Ďalej vplyv rímskej kultúry a s ním spojená konzumácia vína sa dostali za hranice rímskeho štátu až k nám. Práve vďaka Rimanom sa vinič hroznorodý začal pestovať intenzívnejšie. Rozvoj vinárstva u nás neustále napredoval až do 13. storočia, ktoré malo vďaka Tatárom pre pestovateľov katastrofálne následky – zničili väčšinu vinogradov. V 12. – 15. storočí však prišli nemeckí a talianski kolonizátori, ktorí sa podieľali na rozvoji vinárstva v tokajskej oblasti. Jedinou časťou nášho územia, kde sa v tomto období nenachádzali vinice, bola Orava (Vereš a kol., 1980). Okrem súčasných vinohradníckych oblastí, Malokarpatskej, Južnoslovenskej, Stredoslovenskej, Nitrianskej, Východoslovenskej a Tokaj, boli známe aj Liptov, okolie Ružomberka, Spiš, mesto Levoča a oblasť severovýchodného Slovenska, Bardejov a Prešov. Až 70 % z celkového množstva predaného vína vyprodukovali na západnom Slovensku a Hont. Vďaka Dunajskej obchodnej ceste mala dôležité postavenie Bratislava, ktorá je dodnes považovaná za najstaršiu vinohradnícku obec Slovenska. Dôležitým medzníkom v rozvoji vinohradníctva bolo 18. storočie, obdobie panovania Márie Terézie a Jozefa II. V tomto období bola najväčšia výmera vinogradov viac ako 57 tisíc ha, čo je trojnásobne viac ako dnes (0,39 % plochy viníc z celkovej výmery Slovenska). Pokles vinohradníckej výroby na Slovensku v 2. polovici 19. storočia zapríčinilo rozšírenie hubových chorôb napr. múčnatky, peronospóry, ale predovšetkým výskyt zhubného škodcu vošky viničovej – fyloxéry. Po tomto období nastala obnova zničených viníc a ich postupne zveľaďovanie. Plochy viníc sa rozširovali a obohacovala sa aj odrodová skladba vinogradov. V roku 1936 sa Pezinok stal vinohradníckym a vinárskym centrom Slovenska. Výroba vína sa sústreďovala hlavne v hlavnom meste, v Bratislave a v jej okolí. Porevolučné obdobie v roku 1948 znamenalo zmenu vlastníctva, ktorej príčinou bola násilná kolektivizácia poľnohospodárstva. Zakladali sa jednotné roľnícke družstvá, štátne majetky, ktoré sa popri rastlinnej výrobe venovali aj pestovaniu hrozna. V medzivojnovom období, v 50. a 60. rokoch, sa plochy viníc znásobili. 70. roky minulého storočia sa niesli v rekultivačných zásahoch kde sa nebadalo na kvalitu, ale na kvantitu. Spracovateľmi hrozna boli štátne podniky zamerané na produkciu vína. V sledovanom Nitrianskom regióne výrobu vína zabezpečoval štátny podnik Víno Nitra – Lužianky, ktorý mal svoje prevádzky v Nitre, vo Vrábľoch, v Topoľčiankach a v Hurbanove. Spracovával odrody viniča vypestované hlavne na Nitrianskej a Žitavskej pahorkatine (Dubcová, 2000). Zmena spoločenského zriadenia v Československu v roku 1989 znamenala útlm nielen v plošných

výmerách vinogradov, ale aj v produkcii hrozna, ktorá klesla pod hranicu sebestačnosti. Dokonca veľa vinohradníckych plôch zostalo neobrábaných (<http://www.vino.sk/rozne/dejiny-vinohradnictva-na-slovensku.html>). Došlo k nekontrolovateľnému dovozu lacných vín zo zahraničia a tým trpela domáca produkcia vína. V čase transformácie vo vinohradníctve boli niektoré plochy nerodiach vinogradov vyklčované. Nevysporiadané vlastnícke vzťahy v jednotlivých poľnohospodárskych subjektoch boli príčinou aj dnešnej nie veľmi priaznivej situácie vo vinohradníctve. Počas transformácie poľnohospodárstva sa objavujú nové právnické a fyzické subjekty - transformované poľnohospodárske družstvá, obchodné spoločnosti a samostatne hospodáriaci roľníci, ktorí sa popri rastlinnej výrobe venujú aj vinohradníctvu. Úspešnosť vinohradníctva v SR závisí od odberateľov a spracovateľov hrozna. Hlavnými odberateľmi hrozna sú dnes sprivatizované vinárske podniky a tiež súkromí odberatelia a poľnohospodárske subjekty. V procese transformácie a privatizácie sa narušili vzťahy medzi pestovateľmi hrozna a výrobcami vína. Preto si dnes pestovatelia hrozna začínajú budovať vlastné spracovateľské kapacity.

Počas transformácie poľnohospodárstva dochádza k postupnému znižovaniu plôch vinogradov. V roku 1998 predstavovala celková plocha vinogradov v SR 22 809 ha, z toho rodiach bolo 19 518 ha. Do roku 2010 poklesla výmera vinogradov o 8 334 ha a rodiach o 10 293 ha (tab. 1). V roku 1998 sa urodilo v SR 75 592 ton hrozna pri hektárovej úrode 3,95 t/ha. Do roku 2010 produkcia hrozna klesla na 21 120 ton, čo predstavuje pokles o 27,9 %. Znížila sa tiež hektárová úroda hrozna na 2,59 t/ha (tab. 2).

Tab. 1: Celkové plochy vinogradov (v ha)

Table 1: Total area of vineyards (ha)

Rok	Vinohrady spolu	Vinohrady nerodiace	Vinohrady rodiace
1998	22 809	3 291	19 518
2000	22 227	4 696	17 531
2003	17 551	4 479	13 072
2004	15 831	3 583	12 248
2005	16 772	3 343	13 429
2006	16 262	4 118	12 145
2007	15 903	4 059	11 844
2008	15 722	5 742	9 980
2009	14 876	5 282	9 594
2010	14 475	5 249	9 225

Zdroj: Šajbidorová, 2007, 2011

Tab. 2: Vývoj zberových plôch rodiacich vinohradov, produkcie a hektárovej úrody v SR

Table 2: Development of harvest areas of bearing vineyards, production and hectare yields in Slovakia

Rok	Výmera (v ha)	Produkcia (v t)	Hektárová úroda (t/ha)
1994	22 401	100 670	4,49
1998	19 518	75 592	3,95
2000	17 531	61 092	3,50
2004	12 003	56 537	4,71
2005	13 130	54 103	4,12
2008	9 650	51 617	5,35
2010	8 152	21 120	2,59

Zdroj: Šajbidorová, 2007, 2011

Vstup Slovenska do Európskej únie 1. mája 2004 so sebou priniesol určité obavy v oblasti vinárstva. Obavy pre zmeny v konkurenčnom prostredí na trhu vychádzali zo strachu slovenských výrobcov vína o ich presadení sa na európskom trhu, medzi kvalitnými zahraničnými vínami najmä z Francúzska, Talianska, Španielska. Obavy sa však niesli aj v znamení kvót na výmeru viníc, teda na podmienky hektárovej plochy viníc, odrodovej skladby či množstva vypestovaného hrozna. Európa, spomedzi ostatných svetadielov je charakteristická najväčším zastúpením vinohradov, ale i najvyššou intenzitou výroby a spotrebou vína, kde percento celkovej produkcie vína, ale i spotreby prevažuje percento plôch. Najväčšie vinohradnícke krajiny EÚ: Francúzsko, Taliansko a Španielsko, s takmer rovnakou produkciou vyrábajú cca 90 % produkcie vína v EÚ a spolu s Nemeckom a Portugalskom vyrábajú 96 % vína v pôvodnej EÚ – 15. Nové členské štáty EÚ-12 produkujú necelé 4 % vína v EÚ. Z toho vyplýva, že prístupujúce krajiny nijako nemôžu ohrozovať európsky trh s vínom, ale novopristúpené štáty vstupom do EÚ otvorili cestu pre obchod s vínom krajinám bývalej EÚ – 15, kde je vína prebytok. Výmeru vinohradov oproti 90-tým rokom Slovensko znížilo, cca o 10 tis. ha. Zatiaľ čo v ČR pristúpili k intenzívnej podpore nových výsadb vinohradov, aby aspoň čiastočne vykryli domácu spotrebu vína a v súčasnosti majú registrovaných zhruba 19 tisíc ha vinohradníckych plôch, oproti cca 14 tisíc v rokoch 90-tich, na Slovensku sme plochy a z časti i intenzitu znížili. Slovensko nevyužíva svoj výrobný potenciál. Naša registrovaná plocha však umožňuje vyrábať dostatok suroviny pre pokrytie domáceho trhu, lebo rezervy sú hlavne v hektárových úrodách, ktoré podnikajúce subjekty vo vinohradníctve budú musieť v priemere zvýšiť na úroveň cca 7-9 ton z hektára (<http://www.agroporadenstvo.sk/potraviny/clanky/vinohrad.htm?start>).

Podľa zákona o odrodách a osivách sa môžu na Slovensku pri viniči hroznom pestovať len odrody, ktoré boli zaregistrované na Slovensku a sú zapísané v Odrodovej knihe SR. V súčasnosti máme na Slovensku registrovaných 52 odrôd viniča. Ich zastúpenie je nasledovné: 23 odrôd muštových bielych, 10 odrôd muštových modrých, 16 odrôd stolových, 3 odrody tokajské a pre výrobu množiteľského materiálu je zaregistrovaných 10 odrôd podnikového viniča (<http://www.zvhv.sk>). Plocha viníc k celkovej výmere SR (49 035 km²) predstavuje 0,39 %, v Taliansku – 2,74 % (301 230 km²), Portugalsku – 2,66 % (92 391 km²), Francúzsku – 1,57 % (547 030 km²). Postupne u nás spotreba vína stúpa, ale je krytá dovozom lepšie dotovaného vína zo zahraničia, najmä zo štátov Južnej Európy. Na porovnanie je uvedená spotreba vína na 1 obyvateľa v SR (14,7 l) a vo vybraných štátoch Európy: v Taliansku – 43,90 l, Portugalsku – 42,51 l a vo Francúzsku – 49,65 l. Menej ako tretina vína je od slovenských výrobcov, ktorí však v lepších ročníkoch ponúkajú až 90 % akostných vín najvyššej kvality s chráneným označením pôvodu alebo vína z chránenej zemepisnej oblasti a to všetko s veľmi obmedzenou podporou z Európskej únie i od štátu.

Produkcia vína z hrozna vypestovaného v SR sa v sledovanom období rokov 2002 – 2011 pohybuje od 207 tisíc do 515 tisíc hektolitrov (tab. 3). Celková spotreba vína na Slovensku dosahuje hodnoty od 551 tis. do 757 tis. hektolitrov. Slovenská produkcia pokrýva necelých 50 % dopytu vína. Objem ročnej produkcie sa mení v dôsledku klimatických podmienok v danom roku. Slovensko nie je sebestačné vo výrobe vína a preto sa dovoz orientuje na lacnejšie vína zo zahraničia, ktoré sa vyznačujú i nižšou kvalitou. Tieto vína nemôžu súperiť s vínami slovenských producentov, ktorí sa sústreďujú na produkciu kvalitných akostných a prívlastkových vín. Dovoz vína, muštov a šťavy dosiahol najvyššie hodnoty v rokoch 2010 – 2011 až 709 tis. hektolitrov. Slovensko sa na exporte vína a muštov zúčastňuje minimálne. Export vína a muštov v SR predstavuje v priemere asi 100 tisíc hektolitrov.

Tab. 3: Bilancia zdrojov a spotreby vína v SR (tis. hl)

Table 3: Balance of Sources and Consumption of Wine in the SR (in th. hl)

Rok	Dovoz vína, muštov a šťavy	Produkcia vína z domácej suroviny	Domáca spotreba vína	Vývoz vína a muštov
2002 – 03	270	340	629	129
2003 – 04	128	515	583	72
2004 – 05	226	409	554	99
2005 – 06	355	302	551	115
2006 – 07	418	328	602	128
2007 – 08	432	358	594	129
2008 – 09	374	433	638	94
2009 – 10	440	346	666	128
2010 – 11*	709	207	757	91

Zdroj: Šajbidorová, 2007, 2011. Poznámka: 2010 – 11* - odhad

Od roku 2006 prevádzkuje a podporuje Zväz výrobcov hrozna a vína na Slovensku Národný salón vín, ktorý sídli v historických priestoroch pivnice pezinského zámku. Jeho cieľom je na jednom mieste ponúknuť znalcom i širokej verejnosti stálu expozíciu vinohradníctva a vinárstva na Slovensku, ktorá je zameraná na históriu a tradície v jednotlivých vinohradníckych a vinárskych firmách. Dominantou je kolekcia 100 najlepších a najvyššie ocenených vín z celého Slovenska. Podmienkou prezentácie konkrétneho vína v salóne je, že v danom roku musí uspieť na nominačných výstavách a tiež musí spĺňať podmienky súťaže, ktoré uvádza Národný salón vín Slovenskej republiky. Národný salón vín teda združuje 100 najlepších reprezentantov Slovenska v oblasti vín, a to výrobcov bieleho suchého i prírodne sladkého, tokajského či ružového vína. Každoročne je finalistov až 7 000, do užšieho výberu sa dostane 350 – 450 vzoriek vína, z ktorých potom odborná komisia majúca osvedčenie európskych noriem ISO a DIN, vyberie 100 najlepších. Vína, ktoré sú ocenené titulom Národný salón vín sú počas celého roka prezentované v degustačnej časti Národného salónu vín (<http://www.zvhv.sk>). Vína Národného salónu sú sprístupnené nielen domácim, ale i zahraničným turistom z celého sveta.

Slovenským výrobcom vína sa v súčasnosti na zahraničných trhoch darí. Svedčia o tom mnohé ocenenia, zlaté a strieborné medaily z medzinárodných výstav, napr. na Vinalies Internationales v Paríži (<http://www.tik.sk/projekty/vinohradnictvo-a-vinarstvo/i-kolo/statna-podpora-vinohradnictva-a-vinarstva/>). Slovensko sa postupne dostáva medzi európsku špičku producentov vína, o čom svedčí i organizovanie jubilejného 20. ročníka svetovej súťaže vín Concours Mondial de Bruxelles v Bratislave (10. – 12. mája 2013). Táto svetová súťaž sa po prvýkrát uskutočnila na Slovensku v krajine bývalého východného bloku. Hostiteľmi minulých ročníkov boli významné vinárske oblasti ako Bordeaux, Valencia, Palermo alebo Lisabon. Súťaž sa koná každoročne od roku 1994 a stretáva sa na nej viac ako 270 expertov z celého sveta, aby vybrali najlepšie vína zhruba z 8400 vzoriek vín. V roku 2013 sa zúčastnilo 138 krajín sveta s 8200 vzorkami vín a Slovensko reprezentovalo 214 vín od rôznych výrobcov vína, z toho 60 slovenských vín porotcovia ocenili medailami.

Vymedzenie Nitrianskej vinohradníckej oblasti

Nitrianska vinohradnícka oblasť ako jedna zo 6 vinohradníckych oblastí Slovenska sa nachádza v severnej časti Nitrianskeho samosprávneho kraja a v malej časti Trnavského samosprávneho kraja (mapa 1). Z hľadiska výmery viníc je Nitrianska v poradí treťou najväčšou po Malokarpatskej a Južnoslovenskej. Slovenské vinohradnícke oblasti sú na severnej hranici pestovania viniča hroznorodého v Európe alebo tesne pod ňou. Ich prírodné podmienky nedovoľujú dosahovať úrody porovnateľné v južných vinohradníckych oblastiach kde sú vyššie priemerné teploty i zrážky (<http://www.tik.sk/region/spravodajstvo-z->

regionu/.../vinne-cesty-na-slovensku/). Zo všetkých vinohradníckych oblastí Slovenska sa Nitrianska vinohradnícka oblasť vyznačuje najrôznoodejšími prírodnými podmienkami. Vinohrady sú vysadené na svahoch Považského Inovca, Tribeča a tiež na sprašových pahorkatinách Podunajskej nížiny. Celková výmera oficiálne zaregistrovaných vinohradov je 3903 ha, z toho je 3536,24 ha obrábaných. Nachádzajú sa tu 4 mestá bohaté na vinársku tradíciu – Nitra, Vráble, Sered' a Topoľčianky. V tejto oblasti sa nachádza 9 vinohradníckych rájónov a v rámci nich 158 vinohradníckych obcí (tab. 4, mapa 2).

Mapa 1: Vinohradnícke oblasti SR

Map 1: Viticultural regions in Slovakia

Zdroj: Vinohradnícke oblasti, Atlas krajiny, 2002, upravené

Tab. 4: Obce Nitrianskej vinohradníckej oblasti

Table 4: Municipalities in Nitra viticulture region

Nitriansky vinohradnícky rajón 16 vinohradníckych obcí kategórie B1:	Cabaj-Čápor, Čakajovce, Horné Lefantovce, Ivanka pri Nitre, Jelenec, Koliňany, Kostol'any pod Tribečom, Ladice, Mojmirovce, Nitra, Pohranice, Šurianky, Veľká Dolina, Výčapy-Opatovce, Zbehy, Žirany
Pukanecský vinohradnícky rajón 15 vinohradníckych obcí kategórie B2:	Bátovce, Bory, Brhlovce, Demandice, Devičany, Dolné Semerovce, Domadice, Drženice, Hokovce, Hontianska Vrbica, Horné Semerovce, Jabložovce, Pukanec, Santovka, Žemberovce
Radošínský vinohradnícky rajón 17 vinohradníckych obcí kategórie B2:	Bojná, Horné Obdokovce, Kovarce, Lipovník, Ludanice, Nemčice, Nitrianska Blatnica, Nitrianska Streda, Oponice, Preseľany, Radošina, Súlovce, Šalgovce, Tesáre, Urmince, Veľké Ripňany, Vozokany
Šintavský vinohradnícky rajón 16 vinohradníckych obcí kategórie B1:	Alekšince, Báb, Jarok, Lehota, Lukáčovce, Močenok, Nové Sady, Pata, Pusté Sady, Rišňovce, Rumanová, Sereď, Šintava, Šoporňa, Veľké Zálužie, Vinohrady nad Váhom
Tekovský vinohradnícky rajón 14 vinohradníckych obcí kategórie B2:	Čajkov, Dolný Píal, Horný Píal, Hronské Kľačany, Krškany, Levice, Lok, Mýtne Ludany, Nová Dedina, Nový Tekov, Podlužany, Rybník, Starý Tekov, Tlmače
Vrábeľský vinohradnícky rajón 21 vinohradníckych obcí kategórie B1:	Beša, Čechynce, Čifáre, Golianovo, Iňa, Klasov, Lúčnica nad Žitavou, Lula, Malý Cetín, Malý Lapáš, Melek, Nová Ves nad Žitavou, Paňa, Tajná, Tehla, Veľký Cetín, Veľký Ďur, Veľký Lapáš, Vinodol, Vráble, Žitavce
Zlatomoravský vinohradnícky rajón 22 vinohradníckych obcí kategórie B2:	Beladice, Čaradice, Čeladice, Červený Hrádok, Dolné Obdokovce, Host'ovce, Kozárovce, Malé Chyndice, Malé Vozokany, Mankovce, Nemčiňany, Neverice, Nevidzany, Slepčany, Sľažany, Tekovské Nemce, Tesárske Mlyňany, Topoľčianky, Veľké Vozokany, Vieska nad Žitavou, Volkovce, Zlaté Moravce
Želiezovský vinohradnícky rajón 19 vinohradníckych obcí kategórie B1:	Čaka, Farná, Hronovce, Keť, Kukučínov, Kuraľany, Malé Ludince, Nýrovce, Pastovce, Plavé Vozokany, Pohronský Ruskov, Sikenica, Šalov, Šarovce, Tekovské Lužany, Veľké Ludince, Zalaba, Zbrojníky, Želiezovce
Žitavský vinohradnícky rajón 18 vinohradníckych obcí kategórie B1:	Bánov, Bardoňovo, Bešeňov, Černík, Dedinka, Dolný Ohaj, Hul, Kmeťovo, Komjatice, Maňa, Mojzesovo, Podhájska, Pozba, Radava, Šurany, Trávnica, Veľké Lovce, Veľký Kýr

Mapa 2: Obce Nitrianskej vinohradníckej oblasti

Map 2: Municipalities in Nitra viticulture region

Zdroj: Vinohradnícke oblasti, Atlas krajiny, 2002, upravené

Faktory ovplyvňujúce pestovanie viniča hroznorodého v Nitrianskej vinohradníckej oblasti

Z oblasti Nitry sa zachovali najstaršie historické dôkazy o existencii vinohradníctva a vinárstva na Slovensku – tri staroslovienske modlitby pochádzajúce z obdobia Veľkej Moravy. Predpokladá sa, že základy vinohradníctva v tejto oblasti položili benediktínski mníši zoborského kláštora v 9. storočí. Informácie o tunajšom víne sa začali šíriť po Európe v 18. a najmä v 19. storočí, kedy mešťania mesta Nitra predávajú víno aj do okolitých krajín (<http://www.nvc.sk>).

Poznanie agroekologických požiadaviek viniča na danom stanovišti má veľký ekonomický význam. Predovšetkým je potrebné poznať fyzicko-geografické podmienky (Spišiak, 2010). Na pestosť produkovaných odrôd výrazne vplyvajú

jednak pôdne pomery, ako aj klíma. Pôdy na južných, resp. juhovýchodných svahoch pohorí Tríbeča, Považského Inovca majú často vysokú skeletnatosť, čo však nie je prekážkou. Pôdy s vysokým obsahom skeletu a minerálnym základom vytvárajú najlepší predpoklad na produkciu bohatých, odrodovo charakteristických a kvalitných vín. Väčšina vinohradov je orientovaná na južnú, resp. juhovýchodnú stranu, čo zabezpečuje dostatočný prisun slnečných lúčov po celý rok. Južne orientovaných viníc je 3 327,22 ha. Špecifikum tejto vinohradníckej oblasti je, že vinice napr. v Mojmírovciach sa pestujú na spraši, na nej a vytvorili pôdy s vysokým obsahom humusu, černozeme. Okrem černozemí sa v tomto regióne pestuje vinič i na hnedozemiach. Z pôdnych druhov v regióne prevažujú hlinité pôdy (predstavujú necelých 60 %), podiel ostatných pôdnych druhov najmä ílovitých a piesočnatých je nižší. Vinič sa v tejto oblasti prevažne pestuje v nadmorskej výške od 100 do 350 m. Svahovitost' obrábaných vinohradov sa pohybuje od 5 – 15°, čo predstavuje 50 % viníc, menej ako 5° má 33 % viníc. V rámci veľmi teplého a veľmi suchého nížinného klimatického regiónu, sa vyskytujú veľmi pestré mikroklimatické pomery, ktoré zapríčiňuje tunajšia heterogenita reliéfu krajiny. Úhrnný priemer zrážok v období vegetácie dosahuje zhruba 570 mm, priemerná teplota počas vegetačného obdobia je 17,6° C. Suma slnečného svitu počas vegetácie predstavuje 3 200 hodín.

Pestované odrody v Nitrianskej vinohradníckej oblasti

Geografická poloha a vyhovujúce fyzicko-geografické podmienky územia vytvárajú výborné predpoklady k produkcii odrodovo charakteristických a kvalitných vín. Z hľadiska odrôd sa v regióne na 74,66 % plôch pestujú biele odrody a na 38,36 % modré odrody viniča. Pred rokom 2009 vinárstvo v SR bolo ovplyvňované nemeckou vinárskou školou, ktorá kládla dôraz na odrodu. Zmenou zákona v roku 2009 vinárstvo prešlo na francúzsky systém „terroirovú školu“, zameranú na pôvod hrozna na víne, ktorý sa už dostáva na etikety, poukazuje na vzťah vína s oblasťou pestovania.

Z bielych muštových odrôd pestovaných v Nitrianskej vinohradníckej oblasti sú najznámejšie: Rizling vlašský, Rizling rýnsky, Tramín červený, Rulandské biele a šedé, Chardonnay, Sauvignon, v menšej miere Veltlínske zelené, Müller-Thurgau, Feteasca regala, Irsai Oliver či Muškát Ottonel. Z modrých odrôd sa pestuje najmä Cabernet Sauvignon a Frankovka modrá. Výsadba týchto modrých odrôd v južnej časti Nitrianskej vinohradníckej oblasti podnietila záujem o výrobu ružových vín. Svätovavrinecké a Rulandské modré dopĺňajú sortiment pestovaných modrých odrôd v tejto oblasti. Medzi klasické už uvedené odrody začínajú prenikať odrody napr. Devín, Dievčie hrozno (biele odrody), André, Alibernet, Dunaj, Hron (modré odrody).

V Nitrianskej vinohradníckej oblasti sa v minulosti vyskytoval jeden z najlepších klonov Pinotu noir – Rulandské modré (na Slovensko dovezený

priamo z Burgundska) v bývalej vinici grófa Szentiványiho v Beladiciach v okrese Nitra. Začiatkom 90-tych rokov 20. storočia pri rekonštrukcii vinohradu noví majitelia 80-ročný vinohrad, v ktorom rástol aj pôvodný Semillon a Sauvignon Blanc, zlikvidovali (Vino – mimoriadna príloha denníka Pravda, 2013). Tradíciu vo vinárstve z tohto regiónu má i obec Topoľčianky, s ktorou sa spája pôsobenie prezidenta Tomáša Gariqueho Masaryka, ktorý upriamil pozornosť na Slovensko a jeho tradície vo vinárstve. Masaryk ako prvý československý prezident na Pražskom hrade pri štátnych a iných oficiálnych a slávnostných príležitostiach podával víno z Topoľčianok (Vino – mimoriadna príloha denníka Pravda, 2012). Podobne i kráľovná Alžbeta II. si počas návštevy Slovenska v roku 2008 pochutnala na Radošinskom klevneri, ktorý bol podávaný aj počas jej korunovácie pred 55 rokmi. Pri príležitosti summitu v Bratislave v roku 2005, na ktorom sa stretli bývalý prezident USA Georg Bush s ruským prezidentom Vladimirom Putinom sa podávali vína z vrábeľského rajónu Červené cuveé, Frankovka modrá a Rizling rýnsky.

Štruktúra výrobcov vína v SR a v Nitrianskom samosprávnom kraji podľa právnej formy

Ministerstvo pôdohospodárstva Slovenskej republiky v súčasnosti v SR eviduje 460 výrobcov vína z toho 111 sa nachádza v Nitrianskom samosprávnom kraji, ktorého súčasťou je Nitrianska vinohradnícka oblasť (<http://www.uksup.sk>). Ide o fyzické aj právnické osoby, ktoré svoje vína predávajú nielen na domacom, ale aj na zahraničnom trhu. Z hľadiska právnej formy v SR prevládajú spoločnosti s ručením obmedzeným, ktorých je 139 (74 %), (tab. 5). Väčšina z nich sa nachádza hlavne v regióne Západné Slovensko v Bratislavskom, Trnavskom a Nitrianskom samosprávnom kraji. Najviac výrobcov vína tejto právnej formy sa nachádza v mestách Bratislava (13 subjektov), Pezinok (10), Trnava (3 subjekty) a Nitra (3 subjekty). V Nitrianskom samosprávnom kraji je zaregistrovaných zhruba 58 právnických osôb z toho je 43 výrobcov vína s právnou formou spoločnosť s ručením obmedzeným, 14 subjektov pripadá na družstvá a akciové spoločnosti a 1 subjekt je štátny podnik.

K najvýznamnejším výrobcom vína z Nitrianskej vinohradníckej oblasti z Nitrianskeho vinohradníckeho rajónu patria VÍNO NITRA, spol. s r.o. Nitra, Poľnohospodárske družstvo Mojmirovce, z Radošinského vinohradníckeho rajónu PIVNICA a PÁLENICA Radošina, s.r.o. Radošina, zo Šintavského rajónu HUBERT J. E., s.r.o. Sereď, VINIDI Báb, s.r.o. Báb, z Vrábeľského rajónu SVV VINANZA - Vráble, a.s. Vráble, AGROVINOL, spol. s r.o. Vinodol, VINDETA s.r.o. Vráble, AGROPEST, spol. s r.o. Veľký Cetín, zo Zlatomoraveckého rajónu Vinárske závody Topoľčianky, s.r.o. Topoľčianky z Tekovského rajónu Víno Levice s.r.o., Levice a iné.

Tab. 5: Počet výrobcov vína v SR podľa právnej formy

Table 5: Number of wine producers according to legal form

Právna forma	Počet subjektov	
	abs.	%
spoločnosť s ručením obmedzeným (s.r.o.)	139	74
akciová spoločnosť (a.s.)	12	6
družstvá	28	15
iné právne formy	10	5
spolu	189	100

Zdroj: <http://www.uksup.sk>, 2013

Vinné cesty v Nitrianskej vinohradníckej oblasti

Vinné cesty vznikli vo viacerých vyspelých krajinách s vinohradníckou výrobou, prezentujú súčasne prírodný, kultúrny a historický potenciál regiónu. Podnikatelia spoločne so samosprávou sa zapojili do profesných regionálnych združení s cieľom posilniť spoločenský a hospodársky význam vinohradníckej a vinárskej výroby a prispieť tak k ekonomickému rozvoju regiónu cestou vidieckej turistiky a agroturistiky. Vinohradníci takto majú možnosť ponúkať svoje produkty z vinohradníckeho dvora, či pivnice priamo pre turistov, čím sa kráti cesta výrobku k zákazníkovi a predstavia sa špecifiká jednotlivých regiónov. V súčasnosti je menej veľkých spracovateľov hrozna, ktorí zabezpečia nákup hrozna od malých výrobcov. Chýbajú odbytové združenia, ako ich poznáme v zahraničí, napr. v susednom Rakúsku, kde úspešne realizujú výrobu malých vinohradníkov. V súčasnosti sa vo vinohradníckych oblastiach združujú vinári a vinohradníci za účelom prezentácie svojich výrobkov a v konečnom dôsledku realizácie svojich produktov na trhu. K tomuto využívajú i kultúrno-historické, prírodné danosti regiónu, poskytujú ubytovanie na vidieku, či na agroturistickom dvore, a takto lákajú na vinných cestách domácich a zahraničných turistov (<http://www.tik.sk>). Na Slovensku máme viacero projektov vinných ciest. Najväčšou na Slovensku je Nitrianska kráľovská vínná cesta. Najznámejšou sa stala Malokarpatská vínná cesta. Najkratšou zo slovenských vinných ciest je Tokajská vínná cesta. Okrem týchto vinných ciest svoj význam pre región, kde vznikli majú vinné cesty: napr. Nitrianska, Kameninská, Modrokamenská, Turnianska, Vínná cesta Záhorie. Podľa Krogmanna (2005) vinné cesty z hľadiska aktivít, ktoré poskytujú môžeme zaradiť ku krátkodobému cestovnému ruchu.

Nitrianskou vinohradníckou oblasťou prechádzajú tri vinné cesty. Nitrianska kráľovská cesta, Nitrianska vínná cesta a Požitavská. Občianske

združenie propagujúce ekologickú formu cestovného ruchu zriadilo Nitriansku kráľovskú vínnu cestu, ktorá bola zaregistrovaná v roku 2003. Má vo svojom programe aj obnovovanie starých slávností, zvykov, obyčajov, tiež remesiel, ľudových krojov, piesní a obradov. Združuje vinohradníkov, vinárov, podnikateľov v cestovnom ruchu z Nitrianskej a Južnoslovenskej vinohradníckej oblasti. Vínná cesta sa skladá z hornonitrianskej vetvy, dolnonitrianskej, trbečsko-tekovskej a považskej vetvy. Jedna vetva smeruje aj do železovského vinohradníckeho regiónu. Občianske združenie organizuje viacero zaujímavých podujatí napr. súťažné prehliadky vín Nitrianskej vinohradníckej oblasti a vín členov Nitrianskej kráľovskej vínnej cesty – VINUM ZOBORIENSIS, Luciino čarovanie pri vínu, Víno osobností, vinobrania v obciach, sviatok sv. Urbana patróna vinohradníkov, posviacku vína, Koštovku nových vín, degustácie s vyhodnotením vín pri spoločenských akciách, odklíňanie vín a mnohé ďalšie. Niektoré slávnosti sa odohrávajú v prírode vo viniciach – v hajloch, v starých vínnych pivniciach iné na zámkoch a kaštieloch, divadelných pódiiach, v kultúrnych a spoločenských priestoroch (<http://www.nvc.sk>).

Druhou vínnou cestou je Nitrianska vínná cesta vznikla v roku 2003 z iniciatívy Regionálneho združenia Váh – Dunaj – Ipel' s cieľom podporovať vinohradnícke tradície a výrobu vína v Nitrianskom regióne (mapa 3).

Od svojho začiatku sa orientovala na menších a stredných výrobcov vína, ktorí nemali dostatok voľných zdrojov na to, aby sa sami presadili na trhu a dostali do povedomia verejnosti. Rovnako od začiatku sa Nitrianska vínná cesta (NVC) snažila napomáhať k tomu, aby sa vinohradníctvo a víno stávalo súčasťou vidieckeho cestovného ruchu. V dobe svojho vzniku NVC združovala 19 obcí z Nitrianskej, Komárňanskej a Štúrovej oblasti. V súčasnosti NVC zastrešuje výrobcov vína z územia takmer celého Nitrianskeho samosprávneho kraja (<http://www.nvc.sk>). Trasa vytvára priame spojenie 4 miest a 40 obcí, nepriame zapojenie mesta Levice a ďalších obcí v širšom záujmovom území (Géhryová, 2002). Nitrianska vínná cesta organizuje viacero vinárskych podujatí napr. ochutnávku vín – Pivnica Radošina, Bodockú koštovku vín – Dolné Obdokovce, Deň otvorených dverí v Chateau Topoľčianky – verejnú ochutnávku vín, Festival vína – Svätoplukovo námestie, Nitra, Deň sv. Urbana - Krížny vrch, Levice, Vínné korzo – Komárno, Podzoborské vinobranie – mestský park na Sihoti Nitra, Vinobranie – Topoľčianky, Vrábeľské slávnosti vinobrania, Obaračkový deň, Svätý Peter a mnohé ďalšie.

Požitavská vínná cesta bola založená začiatkom roka 2009, dohodu podpísal región Požitavie so 74 obcami, kam spadá Zlatomoravecký, Vrábeľský a Žitavský vinohradnícky rajón (<http://www.tik.sk>). S vinohradníckymi tradíciami regiónu sú spojené slávnosti otvárania viníc na sviatok sv. Urbana, patróna viníc a vinobrania. Napr. v Nemčiňanoch sa každoročne koná oblastná výstava vín a v Nevidzanoch regionálna výstava vín (Kramáreková, Dubcová, Kasanická, 2009). Obce tradične vo svojich pivniciach organizujú ochutnávky vín.

Mapa 3: Nitrianska vínná cesta

Map 3: Nitra wine route

1) Báb	9) Vrt	17) Rybník
2) Nitra	10) Moča	18) Pohranice
3) Mojmirovce	11) Búč	19) Dolné Obdokovce
4) Poľný Kesov	12) Bátorové Kosihy	20) Čefadice
5) Úľany nad Žitavou	13) Belá	21) Beladice
6) Dvory nad Žitavou	14) Chľaba	22) Ladice
7) Svätý Peter	15) Čajkov	23) Machulince
8) Zlatná na Ostrove	16) Pukanec	

Zdroj: <http://www.nvc.sk>

Záver

Nitriansky región má pre pestovanie hrozna výnimočnú polohu. Je jediným krajom na Slovensku, ktorého takmer celé územie je vhodné pre pestovanie viniča a vinohradníctvo. Južná časť kraja patrí do Južnoslovenskej vinohradníckej oblasti a severná časť do Nitrianskej vinohradníckej oblasti. Z hľadiska veľkosti výmery viníc Nitrianska je tretou v poradí najväčšou vinohradníckou oblasťou Slovenska po Malokarpatskej a Južnoslovenskej. Zo všetkých vinohradníckych oblastí Slovenska sa Nitrianska vyznačuje najrôznorodejšími prírodnými podmienkami. Vinohrady sú vysadené na južných a juhovýchodných svahoch Považského Inovca, Tribeča a tiež na sprašových pahorkatinách Podunajskej nížiny. Vhodné pôdno-klimatické podmienky sú zárukou produkcie kvalitných vín v regióne. Z hľadiska odrôd v regióne prevládajú biele odrody. V Nitrianskom samosprávnom kraji sa nachádza zhruba 111 výrobcov vína. Z toho právnických osôb je 58, pričom prevládajú subjekty s právnou formou spoločnosť s ručením obmedzeným (43 subjektov). V regióne sa vyskytuje viacero výrobcov vína s dlhoročnou tradíciou, patrí k nim napr. VÍNO NITRA, spol. s r.o. Nitra, HUBERT J. E., s.r.o. Sered' a Vinárske závody Topoľčianky, s.r.o. Topoľčianky, ktorí propagujú svoje vína na rôznych domácich a zahraničných súťažiach. Prezentať kvalitu vín z tejto vinohradníckej oblasti umožňujú i vinne cesty pôsobiace v Nitrianskom regióne. Vinné cesty a agroturistika ako formy cestovného ruchu sa podieľajú nielen na propagácii a predaji vína priamo na mieste kde sa vyprodukovalo, ale majú svoj význam i na propagácii samotného regiónu. Vplývajú tiež na celkový ekonomický rozvoj regiónu.

Príspevok bol spracovaný v rámci grantového projektu: VEGA 1/0893/11 - Transformácia Nitrianskeho kraja v meniacich sa spoločensko-ekonomických podmienkach a perspektívy jeho regionálneho rozvoja.

Literatúra

Géhryová, M. 2002. Vinna cesta – nová forma rozvoja cestovného ruchu. Diplomová práca. Nitra : UKF, 2002. 89 s., vedená Doc. RNDr. Alenou Dubcovou, CSc.

Dubcová, A. 2000. Vývoj priemyslu a formovanie teritoriálno-priemyselných jednotiek na území Ponitria. Geografické štúdie 6. Nitra : UKF, 2000. 160 s. ISBN 80-8050-318-4

Dubcová a kol. 2008. Geografia Slovenska. Nitra : UKF, 2008. 351 s. ISBN 978-80-8094-422-3

<http://www.slovakwines.com>

<http://www.zvhv.sk>

<http://www.uksup.sk>

<http://www.nvc.sk>

<http://www.topwine.sk>

<http://www.vino.sk/rozne/dejiny-vinohradnictva-na-slovensku.html>

<http://www.tik.sk/projekty/vinohradnictvo-a-vinarstvo/i-kolo/statna-podpora-vinohradnictva-a-vinarstva/>

<http://www.tik.sk/region/spravodajstvo-z-regionu/.../vinne-cesty-na-slovensku/>

<http://www.agroporadenstvo.sk/potraviny/clanky/vinohrad.htm?start>

Kramáreková, H., Dubcová, A., Kasanická, K. 2009. Trvalo udržateľný rozvoj mikroregiónu Požitavie – Širočina – začiatok cesty... Nitra : UKF, 2009. 185 s. ISBN 978-80-8094-610-4

Krogmann, A. 2005. Aktuálne možnosti využitia územia Nitrianskeho kraja z hľadiska cestovného ruchu. Nitra : UKF, 2005. 218 s. ISBN 80-8050-888-7

Mapa vína Slovenska a pamiatky UNESCO. <http://www.slovakia.travel>

Spišiak, P. 2010. Tokajská vinohradnícka oblasť na Slovensku. In: Geografické poznatky bez hraníc : výber z maďarských a slovenských príspevkov z fyzickej a humánnej geografie. Košice : UPJŠ, 2010, s. 224-229. ISBN 978-80-7097-836-8

Spišiak, P. 2002. Vinohradníctvo Malých Karpát. Acta Geographica Nr. 42, pp. 179-196.

Šajbidorová, V. 2007. Vinič hroznorodý, hroznové víno. (Situačná a výhľadová správa k 31.7.2007). Bratislava : VÚEPP, MP SR, 2007. 47 s. ISBN 978-80-8058-468-9

Šajbidorová, V. 2011. Vinič hroznorodý, hroznové víno. (Situačná a výhľadová správa k 31.7.2011). Bratislava : VÚEPP, MPRV SR, 2011. 41 s. ISBN 978-80-8058-564-8

Vargová, G. 2013. Špecifiká vinárstva na Slovensku. Bakalárska práca. Nitra : UKF, 2013. 90 s., vedená RNDr. Janou Némethovou, PhD.

Vereš, A. a kol. 1980. Rez a vedenie viniča. Bratislava : Príroda, 1980. 277 s.

Vinohradnícke oblasti. Mierka mapy 1:2 000 000. In: Atlas krajiny SR, 2002. Bratislava : MŽP 2002, s. 139.

Víno. Mimoriadna príloha denníka Pravda, 2012. 46 s.

Víno. Špecializovaná príloha denníka Hospodárske noviny, 2012. 14 s.

Víno. Mimoriadna príloha denníka Pravda, 2013. 38 s.

SPECIFICS OF NITRA WINE REGION

Summary

The Nitra region has an exceptional location for growing wines. It is the only region in Slovakia, where the almost of the entire territory is suitable for growing wine and viticulture. The southern part of the region belongs to Southern Slovakian wine region and northern part belongs to Nitra wine region. In terms of size of vineyards acreage it is the third largest wine region in Slovakia after Small

Carpathian Wine Route and Southern Slovakian wine region. The Nitra wine region is characterized by the most various natural conditions. Vineyards are planted on southern and south-eastern slopes of Považský Inovec, Tribeč and on loess highlands of Danube lowland. Suitable soil-climate conditions are guarantee of quality wine production in the region. In terms of varieties in the region white wine varieties dominate. In Nitra region is located about 111 winemakers. There are 58 artificial persons, where dominates subject with law form of Limited Company (43 subjects). There are many winemakers with long tradition in region, e.g. Vine Nitra, Ltd. Nitra, Hubert J.E. Ltd. Sered' and Château Topoľčianky, Ltd. Topoľčianky. Wine trails acting in Nitra region can present quality of vine in this wine region.

RNDr. Jana Némethová, PhD.

Katedra geografie a regionálneho rozvoja FPV UKF v Nitre

Trieda A. Hlinku 1, 949 74 Nitra

E-mail: jnemethova@ukf.sk